

Poznoantično najdišče Šmarata

Verena PERKO, Alma BAVDEK in Irena LAZAR

Izvleček

Prispevek obravnava drobne najdbe, izkopane na Šmarati l. 1957. Med kovinskim gradivom sta najpomembnejša železna sulična ost in železno kresilo s tordiranimi ušesci verjetno mlajšega izvora. Odlomki steklenega posodja in keramično gradivo, med katerim prevladujejo afriške amfore, kažejo značilnosti 4. in 5. st., vendar ne presejajo sredine 5. st.

Najdišče z imenom Šmarata leži ob JZ robu Loškega polja. Na severu sega do naselja Šmarata, po katerem je najdišče dobilo ime. Na vzhodu ga omejuje potok Mali Obrh, proti zahodu pa se končuje ob vznožju hriba Jamni vrh.

Okolica cerkve sv. Marjete,¹ terasasto dvignjen travniški predel, je bil kot arheološko najdišče znan že v prejšnjem stoletju. Leta 1886 je tu izkopal Jernej Pečnik. Viri poročajo, da je našel rimske zidove in grobove ter več kamnitih plošč z napisi (Pečnik 1904, 188; Mandeljc 1889, 73 ss; Deschmann 1887; Urleb 1975, 155). Kasneje naj bi eno ploščo vzdali v cerkev, štiri pa še danes lahko vidimo vzdane v bližnjem gradu Snežnik.

Poleti 1957 je Notranjski muzej iz Postojne pod vodstvom arheologinje Mehtilde Urleb v neposredni bližini cerkvice izkopal trinajst sond.² Raziskali so področje, veliko 44 x 54 m (*sl. 1*). Ostanke zidov več objektov so našli JV od cerkve in ob sami cerkvi v sondah III, V, VI, VII, IX, X, XI, XII in A.

V sondah V in VI so izkopali temelje objekta z ohranjeno vzhodno steno, dolgo 13,60 m, in štirimi

Abstract

The article discusses the material finds excavated at Šmarata in 1957. An iron spear point and the iron flint striker with a swiveled handle, which is probably of later origins, are the most significant from among the metal finds. Fragments of glass vessels and pottery ware, mostly African amphorae, denote characteristics from the 4th century through to the middle of the 5th century.

vogali. Zidovi so ležali na ilovici. Ohranjeni so bili do 30 cm v višino in 50 do 60 cm v širino. Zidani so bili iz večjih in manjših kamnov, vezanih z malto. Pri izkopu sond so našli koščke rimske keramike in keramiko iz mlajših obdobj.

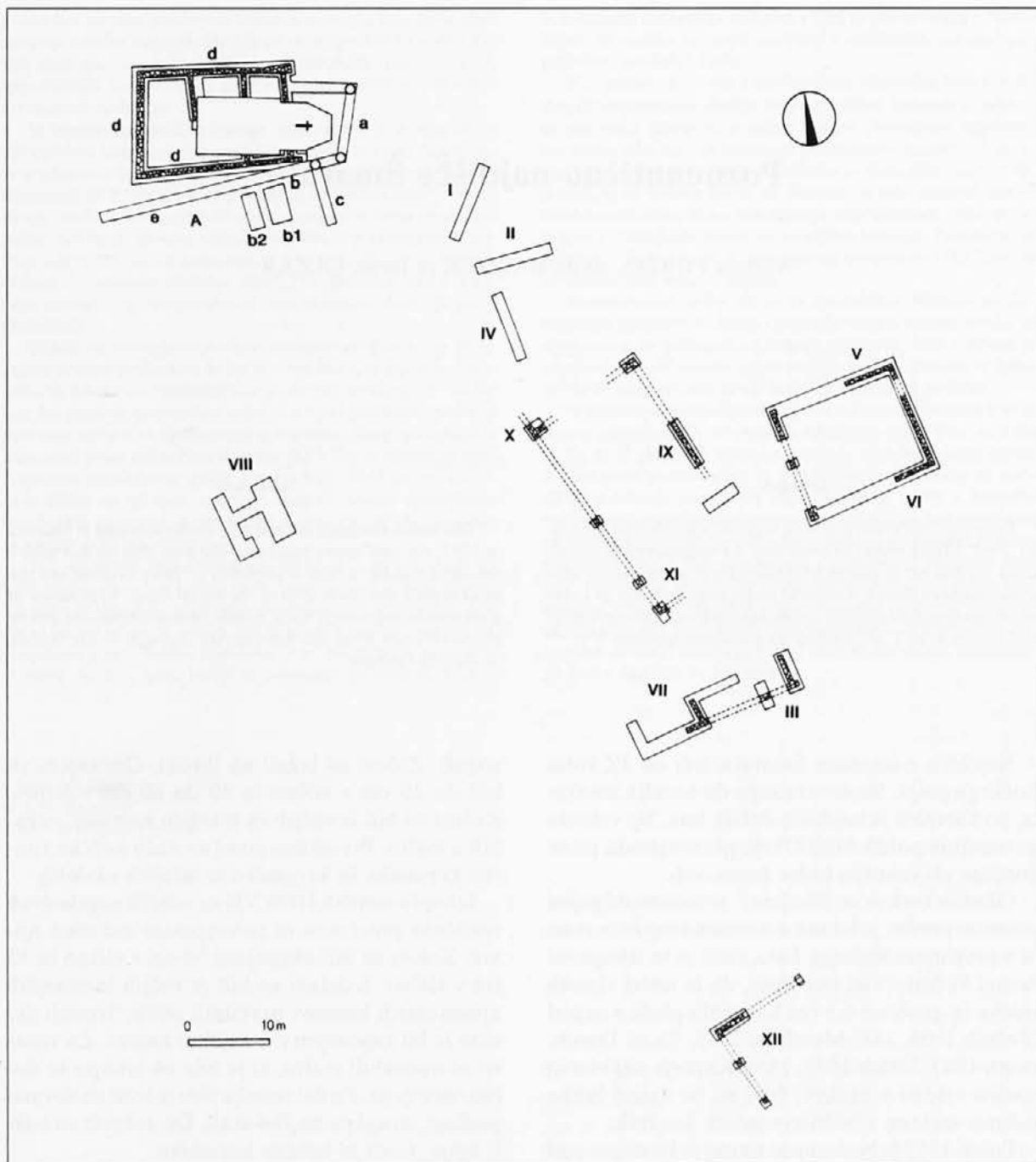
Izkopi v sondah III in VII so odkrili vogala dveh različnih prostorov in povezovalni zid med njima. Zidovi so bili ohranjeni 50 cm v višino in 45 cm v širino. Izdelani so bili iz večjih in manjših apnenčastih kamnov pravilnih oblik. Srednji del zidu je bil zapolnjen z manjšimi kamni. Za vezavo so uporabili malto, ki je bila ob izkopu še dobro ohranjena. En del temelja zidu je ležal na ilovnati podlagi, drugi pa na živi skali. Ob zidovih so našli oglje, kosti in koščke keramike.

V sondah IX, X in XI so našli temelje zidov dveh prostorov. Odkrili so tri vogale enega prostora ter del JV in JZ zidu tega prostora. Zahodni vogal je bil hkrati tudi vogal drugega prostora, ki ga niso več sledili.

V sondi I je bila tik pod rušo v enem delu živa skala, v drugem pa grušč. V tej sondi niso našli ne ostankov zidov in ne drobnih najdb.

¹ Cerkev je romanskega izvora z lesenim fasetiranim stropom iz leta 1631 in prav tako lesenim baročnim oltarjem, v: Šmarata, *Krajevni leksikon Slovenije*, 1995, 382.

² Dokumentacijo izkopavanj hrani Notranjski muzej iz Postojne.

Sl. 1: Šmarata. Načrt izkopanih sond leta 1957 z vrisanimi odkritimi zidovi.

Fig. 1: Šmarata. A plan of the excavated trenches in 1957, depicting the delineation of the walls.

Prav tako arheološko prazna je bila sonda II. Pod 12 cm debelo plastjo ruše je bila 28 cm debela plast črno-rjave zemlje, v kateri ni bilo najdb.

V sondi IV niso zasledili zidov. Našli pa so veliko bronaste žlindre, 30 cm pod površjem bronast prstan in 40-50 cm globoko koščke oglja. Koščki keramike, ki so jih izkopali, so bili tako iz rimskega obdobja kot iz mlajših obdobj.

Na nizki gomili JZ od cerkve naj bi po pripovedovanju domačinov "pri trebljenju grmovja dobili že pred prvo svetovno vojno rimske nagrobnike in skelete, ki so imeli srednjeveške pridanke in je po vsej verjetnosti bil to srednjeveški pokop". Na tem predelu so leta 1957 izkopali sondo VIII. Takoj pod rušo so naleteli na plasti malte. Sondo so izkopali 30 cm globoko do kamnite apnenčaste os-

nove. Našli so veliko koščkov človeških in živalskih kosti ter keramiko, ki je mlajšega izvora. Najdbe so bile med seboj pomešane.

Izkopi v sondi XII so brez ustreznega opisa. Po načrtu izkopov sond lahko sklepamo, da so tudi tu našli ostanke zidov.

Ob cerkvi so zakoličili sondo A, ki so jo kasneje razdelili na sedem sektorjev.

Sektor a:

Izkop sektorja a je bil za cerkveno apsidno. Na stiku s sektorjem b so odkrili s skalami obdano jamo, v kateri ni bilo najdb. Druga jama je bila na stiku s sektorjem d. Globoka je bila 95 cm. Pri praznjenju so našli fragmente keramike. Drugih najdb v tem sektorju niso zasledili.

Sektor b in e:

Izkop sektorja b je potekal vzdolžno ob JZ steni cerkvenega zidu in se je nadaljeval v sektor e. V globini 30 cm so tako v sektorju b kot v sektorju e naleteli na najdbe. Največ je bilo fragmentov rimskih amfor. Našli so tudi košček rimske oljenke, rimsko steklo in nekaj kovinskih predmetov: železno puščično ost, železno kresilo, obroček z jagodo in bronast obroček. Vse skupaj je bilo pomešano z mlajšimi predmeti (keramiko in železnimi žebliji). V obeh sektorjih so kopali do sterilne rdečkaste ilovice.

Sektor c:

Izkopali so ga pravokotno na sektor b. Na stičišču sektorjev c z b so odkrili zapolnjeno jamo, v kateri ni bilo najdb. Na ostalem delu sektorja so že 20 cm pod rušo naleteli na apnenčasto osnovo. Tudi tu najdb ni bilo.

Sektorja b1 in b2:

Izkopana sta bila pravokotno na sektor b. Najdb v teh dveh sektorjih ni bilo. Že 40 cm globoko se je pojavila sterilna rdečkasta ilovica, na nekaterih mestih pa kamnita apnenčasta osnova.

Sektor d:

Izkopi v sektorju d so odkrili več zidov, ki so bili del objekta nepravilnih oblik z več prostori. Z od vhoda v cerkev (4,60 m), vzporedno z njo, so odkrili 80 cm širok in 13 m dolg temelj zidu krajše stranice objekta. Severni novoodkriti zid je potekal vzporedno s cerkvenim zidom v dolžini 19,2 m. Ohranjena širina zidu je bila do 80 cm. Na drugi strani cerkve so odkrili južni temelj zi-

du objekta, ki se je proti apsidi približal cerkvenemu zidu. Dolg je bil 20,4 m in širok 80 cm. Vmesne prostore so tvorili trije prečni zidovi, ki jih je obstoječa cerkev močno uničila. Razdelili so objekt na tri od 4 do 6 m različno široke prostore; širina prečnih zidov je bila 60 cm. Na predelu prečnih zidov objekta so 20-30 cm pod rušo odkrili plast oglja, debelo od 10 do 15 cm, ki je bila med dvema plastema malte. Najdb je bilo malo. Našli so le rimsko keramiko, ki je bila pomešana s keramiko mlajših obdobj.

Avtorica izkopavanj je arhitekturne ostaline skupaj z drobnimi najdbami interpretirala v več člankih (Urleb 1960, 294 ss; ista 1968, 473 ss; ista 1977, 26 ss).

V pričujočem članku so v risbi predstavljene in ovrednotene le drobne najdbe, izkopane leta 1957.³

Bavdek

KATALOG

Seznam kratic:

- A = afriško (opečnato rdeče, trdo žgano, raskavo)
- AS = afriška sigilata
- AS D = afriška sigilata D proizvodnje
- AS C = afriška sigilata C proizvodnje
- b = barva
- F = faktura
- inv. št. = inventarna številka
- KP = grobo, sivo do črno žgano kuhinjsko posodje
- N 2 = namizno, svetlorjavo žgano posodje, slabo čiščena glina
- neid. = neidentificirano
- ohr. vel. = ohranjena velikost
- ohr. dol. = ohranjena dolžina
- ohr. viš. = ohranjena višina
- r. d. u. = rekonstruiran premer ustja
- prem. = premer

Barve so določene po *Munsell Soil Color Charts* (New York 1992)

Tabla 1:

1. Poškodovan obroček iz bronaste pločevine; inv. št. Z 9; prem. 2,4 cm. Sonda IV.
2. Močno poškodovan bronast obroček pravokotnega preseka z železno objemko; inv. št. Z 8; prem. 3 cm. Sonda A, sektor e.

³ Najdbe hrani Notranjski muzej Postojna pod inv. št. NMPo 477-585).

3. Odlomek bronastega obročka okroglega preseka;

inv. št. Z 9;

ohr. dol. 9 cm.

Sonda A, sektor e.

4. Železno kresilo s tordiranimi ušescema;

inv. št. Z 6;

vel: 6,7 x 3 cm.

Sonda A, sektor e.

5. Železna pušična ost z odlomljeno konico in poškodovanim tulcem;

inv. št. Z 5;

ohr. dol. 6,8 cm.

Sonda A, sektor e.

6. Del dvoročajne stekleničke iz prozornega, olivno zelenega stekla z delom ročajev temno modrega stekla;

ohr. vel. 2,7 cm.

Sonda A, sektor e.

7. Del klekasto oblikovanega ustja polkroglaste čaše iz prozornega, olivno zelenega stekla;

r. d. u. 12 cm.

8. Odlomek plitve polkroglaste skodelice z navzven nagnjenim ostenjem in klekastim ustjem iz prozornega, olivno zelenega stekla;

r. d. u. 16 cm;

9. Del ravno odrezanega ustja večje posode iz prozornega, olivno zelenega stekla;

r. d. u. 23 cm.

10. Odlomek ustja sklede oblike Hayes 61;

inv. št. 508;

b: 2,5 YR 5/8;

F: AS D, premaz ni ohranjen;

ohr. vel. 4 x 6 cm.

11. Odlomek ustja sklede oblike Hayes 61;

inv. št. 528;

b: 2,5 YR 5/8;

F: AS D, premaz ni ohranjen;

ohr. vel. 6,4 x 4 cm.

12. Odlomek ustja pokrova ali sklede;

inv. št. 507;

b: 2,5 YR 5/8;

F: AS, premaz ni ohranjen;

ohr. vel. 3,1 x 1,9 cm.

13. Odlomek ustja sklede z odebeljenim robom;

inv. št. 555;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 4 x 2,6 cm.

14. Odlomek ustja sklede z navzven nagnjenim zaobljenim robom;

inv. št. 537;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 5 x 3 cm.

15. Odlomek ustja sklede ali pokrova z odebeljenim robom;

inv. št. 487;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 4,8 x 3 cm.

16. Odlomek izvihanega ustja lonca z zaobljenim robom;

inv. št. 537;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 5 x 3 cm.

17. Odlomek trakastega ročaja vrča;

inv. št. 481;

b: 5 YR 6/6;

F: N2;

ohr. dol. 6 cm.

18. Odlomek trakastega ročaja vrča;

inv. št. 523;

b: 5 YR 6/6;

F: N2;

ohr. dol. 3,4 cm.

19. Odlomek dna krožnika z nakazano nogo;

inv. št. 524;

b: 2,5 YR 6/8;

F: AS, C brez premaza;

ohr. vel. 3,5 x 3,3 cm.

20. Odlomek pokončnega ustja vrča s trikotno odebeljenim robom;

inv. št. 481;

b: 5 YR 6/6;

F: N2;

ohr. vel. 3,3 x 3,4 cm.

21. Odlomek izvihanega ustja lonca s posnetim robom, od ramena navzdol okrašenim z vodoravnimi kanelurami in poševnimi vrezji;

inv. št. 539;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 6 x 5,2 cm.

22. Odlomek izvihanega ustja lonca s posnetim robom;

inv. št. 543;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 9,8 x 6 cm.

23. Odlomek izvihanega ustja lonca s posnetim robom;

inv. št. 580;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 4,2 x 2,6 cm.

24. Odlomek izvihanega ustja lonca s posnetim robom;

inv. št. 490;

F: KP, porozno;

ohr. vel. 2,5 x 4,3 cm.

25. Odlomek spodnjega dela trebuha z ravnim dnem lonca;

inv. št. 489;

F: KP, neporozno;

ohr. viš. 3,8 cm.

Tabla 2:

1. Odlomek ramena oljenke z geometrijskim reliefnim okrasom v pasu;

inv. št. 548;

b: 2,5 YR 6/8;

F: AS, brez premaza;

ohr. vel. 7,2 x 4 cm.

Sonda A, sektor b.

2. Odlomek ustja cilindrične amfore;

inv. št. 505;

b: 2,5 YR 4/8;

F: A s premazom;

ohr. vel. 4,5 x 4 cm.

3. Odlomek ustja cilindrične amfore;

inv. št. 571;

b: 2,5 YR 6/3;

F: A s premazom;

ohr. vel. 8,5 x 6,6 cm.

4. Odlomek ustja cilindrične amfore;

inv. št. 516;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A;

ohr. vel. 5,5 x 4,3 cm.

5. Odlomek ročaja ovalnega preseka cilindrične amfore;

inv. št. 531;

F: sekundarno prežgano;

ohr. dol. 11 cm.

6. Odlomek stebričastega zatiča amfore;

inv. št. 502;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A;

ohr. viš. 11 cm.

7. Odlomek ostenja lonca, okrašenega z valovnico v polju vodoravnega metličnja;

inv. št. 538;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 6 x 4,4 cm.

8. Odlomek ustja cilindrične amfore;

inv. št. 530;

F: sekundarno prežgano;

ohr. vel. 5,1 x 2,2 cm.

9. Odlomek ustja cilindrične amfore;

brez inv. št.;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A;

ohr. vel. 6 x 3,7 cm.

10. Odlomek ustja cilindrične amfore;

inv. št. 500;

b: 2,5 YR 5/8;

F: A s premazom;

ohr. vel. 7 x 3,1 cm.

11. Odlomek ustja amfore neidentificirane oblike z delom trakastega ročaja;

inv. št. 556 in 554;

b: 5 YR 6/6;

F: neid.;

ohr. vel. 5 x 4,3 cm.

12. Odlomek ročaja ovalnega preseka cilindrične amfore;

inv. št. 534;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A;

ohr. dol. 6 cm.

13. Odlomek stebričastega zatiča amfore;

inv. št. 502;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A;

ohr. viš. 9 cm.

14. Odlomek ostenja amfore z ročajem ovalnega preseka;

inv. št. 558;

b: 10 R 4/8;

F: A s premazom;

ohr. dol. 4,6 cm.

15. Odlomek stebričastega zatiča amfore;

inv. št. 520;

b: 5 YR 6/8;

F: A;

ohr. viš. 6 cm.

16. Odlomek ostenja lonca, okrašenega z valovnico v polju vodoravnega metličnja;

inv. št. 546;

F: KP, neporozno;

ohr. vel. 5,6 x 5,4 cm.

17. Odlomek ustja amfore;

inv. št. 570;

b: 5 YR 5/6;

F: A;

ohr. vel. 5 x 5,5 cm.

18. Odlomek ustja cilindrične amfore;

inv. št. 505;

b: 2,5 YR 4/8;

F: A s premazom;

ohr. vel. 4 x 4,2 cm.

19. Odlomek ustja cilindrične amfore;

inv. št. 506;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A s premazom;

ohr. vel. 3,9 x 3,2 cm.

20. Odlomek ustja cilindrične amfore;

brez inv. št.;

b: 2,5 YR 4/8;

F: A;

ohr. vel. 2,8 x 3 cm.

21. Odlomek ustja spatejona;

inv. št. 519;

b: 2,5 YR 5/8;

F: A s premazom;

ohr. vel. 3,7 x 5,6 cm.

22. Odlomek ročaja amfore ovalnega preseka;

inv. št. 517;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A s premazom;

ohr. dol. 6,4 cm.

23. Odlomek ročaja amfore ovalnega preseka;

inv. št. 543;

b: 10 YR 5/6;

F: A s premazom;

ohr. dol. 7,6 cm.

24. Odlomek ročaja amfore ovalnega preseka;

inv. št. 557;

b: 10 YR 4/8;

F: A s premazom;

ohr. dol. 6,3 cm.

25. Odlomek stebričastega zatiča amfore;

inv. št. 547;

b: 5 YR 6/8;

F: A;

ohr. viš. 1,8 cm.

26. Odlomek ročaja amfore ovalnega preseka;

inv. št. Z3;

b: 10 YR 6/6;

F: A s premazom;

ohr. dol. 2,6 cm.

27. Odlomek ostenja in ročaja amfore ovalnega preseka;

inv. št. 541;

b: 2,5 YR 6/8;

F: A s premazom;

ohr. dol. 12, 6 cm.

28. Odlomek ročaja amfore ovalnega preseka;

inv. št. 504;

b: 7,5 YR 6/6;

F: A;

ohr. dol. 5,7 cm.

29. Odlomek stebričastega zatiča amfore;

inv. št. 542;

b: 5 YR 5/3;

F: A s premazom;

ohr. viš. 11 cm.

Kovinski predmeti

Pri sondiranju leta 1995 so našli pet kovinskih predmetov: tri bronaste obročke, železno puščično ost in železno kresilo. Po dnevniku izkopavanj smo lahko rekonstruirali lego najdb. Dva obročka, puščično ost in kresilo (*t. I: 1,2,4,5*) so našli v sektorju e, sonde A na JZ strani cerkve skupaj s fragmenti rimskih amfor, rimskega stekla, srednjeveško črno kuhinjsko keramiko in železnimi žebli. En bronast obroček pa so našli v sondi IV skupaj s fragmenti rimske in srednjeveške keramike (*t. I: 3*). Železno puščično ost lahko po obliki primerjamo s prav tako železnima puščičnima oste-

ma s Hrušice (Ciglencečki 1994, t. 1: 19) in iz Sv. Lamberta pod Pristavo nad Stično (Ciglencečki 1985, 260, t. 7: 83). Nobena od teh primerjav pa nam ne nudi dovolj zanesljive časovne opredelitve. Za železno kresilo s tordiranima lokoma - ušescema (*t. 1: 4*) nismo našli ustreznih primerjav v arheološki literaturi. Podobno kresilo s prav tako tordiranima lokoma je naslikano na alegorični upodobitvi ognja slikarja G. Arcimbolda iz 16. st.

Kovinskih predmetov tako ne moremo časovno opredeliti. Zaradi ostalih najdb v plasti kjer so jih našli in zaradi znanih analogij, bi lahko bili ti predmeti tudi mlajšega izvora.

Bavdek

Steklo

Fragmenti steklenih posod s Šmarate so skromni, vendar dovolj značilni, da jih lahko nekoliko natančneje opredelimo. Vse steklo je olivno zelene barve, z rahlo rumenkastim nadihom; steklo je kvalitetno, zračnih mehurčkov skoraj ni. Odlomki, ki jih lahko natančneje opredelimo, pripadajo najbolj značilnim oblikam poznorimskega obdobja.

Del plitve polkroglaste skodelice (*t. 1: 8*) z navzven nagnjenim ostenjem in klekastim ustjem lahko opredelimo kot obliko 116 po Isingsovi (Isings 1957, 143) oziroma kot obliko Trier 15a (Goethert-Polaschek 1977, 28), datirano v drugo polovico 4. st. (Goethert-Polaschek 1977, 349). Na slovenskih najdiščih se oblika pojavlja v kompleksu emonskega starokrščanskega centra (Plesničar-Gec 1983, t. 26: 4-7), v Drnovem (Petru-Petru 1978, t. 25: 17) in na ptujskih grobiščih (Vomer-Gojkovič 1997, t. 3: 7). Različice z gubami na ostenju poznamo s Ptuja (Mikl-Curk 1976, t. 4: 4; Vomer-Gojkovič 1996, t. 21: 33) in Emone (Plesničar-Gec 1983, t. 27: 13,15; 28: 19).

Zunaj našega prostora lahko iščemo primerjave med gradivom z grobišč v Trierju (Goethert-Polaschek 1977, t. 25: b; 33: 70), Kölnu (Friedhof 1977, Abb. 1: 5; 7: 3) in Bonnu (Follmann-Schulz t. 51: 458,459; 52: 460-462). Skodelice najdemo tudi med izdelki poznoantične steklarske delavnice v Sevegliau (Termini Storti 1994, 219, Fr. 7, 8), ki je delovala od sredine 4. do začetka 5. st. (Termini Storti 1994, 209), in v Marseillu na najdišču Bourse (Foy, Bonifay 1989, Fig. 1: 13-21), kjer so skodelice, značilne za fazo 1, datirane od druge polovice 4. do začetka 5. st. (Foy, Bonifay 1989, 290).

Klekasto, ravno odrezano in obrušeno ustje (*t. 1: 7*) je pripadalo polkroglasti čaši, po Isingsovi

opredeljeno kot oblika 96 (Isings 1957, 113) oziroma oblika 49a v Trierju (Goethert-Polaschek 1977, 50). Čaše sodijo med najbolj razširjene oblike pozne antike, pa naj gre za enostave gladke čaše ali za izdelke z nataljenimi kapljami drugobarvnega, največkrat modrega stekla. V Porenju se prvi izdelki te vrste pojavijo v sredini 3. st., njihova proizvodnja doseže višek v 4. st., v začetku 5. st. počasi preneha (Harden 1988, 102). Le malo je poznorimskih najdišč v Sloveniji, kjer med steklenim gradivom ne bi bile zastopane polkroglaste čaše. Številne so najdene v Emoni (Plesničar-Gec 1983, t. 24: 1,2,7), na Ptuju (Vomer-Gojkovič 1997, t. 4: 1; 6: 2) in Martinj Hribu (Leben, Šubic 1990, t. 5-8). Analogije zunaj Slovenije so številne na grobiščih v Kölnu (Friedhof 1977, Abb. 1: 12), Trierju (Goethert-Polaschek 1977, t. 16: i; 18: e; 22: o) in na Madžarskem (Barkoczi 1988, t. 7: 77,78).

Del ravno odrezanega in obrušenega ustja (*t. 1: 9*) je preskromen, da bi ga lahko natančno opredelili, lahko bi pripadal plitvi skodeli ali visoki konični svetilki, kot še nekateri manjši fragmenti ustij s Šmarate.

Zanimiv je še kos dvoročajne stekleničke (*t. 1: 6*) iz prozornega, olivno zelenega stekla. Ročaja sta izdelana iz temnomodrega stekla. Podobne kombinacije različnih barv stekla so znane med izdelki iz porenških in vzhodnomediterskih steklarskih delavnic v drugi polovici 3. in v 4. st. (Harden 1988, 105: Kat. 73,74).

Omenim naj tudi dva fragmenta čaše ježevke iz prozornega, rahlo modrikastega stekla. Čaše sodijo med najznačilnejše steklene izdelke 13. in 14. st. (Drahotová, Urbánek 1991, 28).

Čeprav skromni odlomki steklenih posod s Šmarate kažejo značilnosti, značilne za steklarsko proizvodnjo poznorimskega obdobja. Raznolikost oblik se v tem obdobju zmanjša, krasilne tehnike so skromne, prevlada funkcionalnost izdelkov. Ustja posod so navadno ravno odrezana in zbrušena, prevladuje olivno zelena barva stekla; vse te značilnosti opazimo tudi na steklu s Šmarate.

Lazar

Keramika

Med najdbami iz Šmarate, ki jih hrani Notranjski muzej v Postojni, prevladujejo odlomki keramike.

Med fino keramiko najdemo tri odlomke afriškega sigilatnega posodja brez premaza ali ta ni ohranjen.

Odlomka skodele na *t. I*: 10,11 sodita okvirno k obliki Hayes 61 (Hayes 1972, 100-107). Odlomek ustja na *t. I*: 10 bi lahko prišteli k različici (oblike Hayes 61), poimenovani Waagé 1948, IX, 831 (Atlante *t. 34*: 5). Odlomek na *t. I*: 11 se dobro ujema z različico, poimenovano Jodin-Ponsich 1960, sl. 5 (Atlante *t. 35*: 5). Skleda oblike Hayes 61 je značilna za čas od 320 do konca 4. in začetek 5. st., njena kasnejša oblika 61 B pa se pojavlja še vse do srede 5. st. (Hayes 1972, 107; Atlante 84).

Močno pokončna oblika ustja drugega odlomka (*t. I*: 11) se približuje kasnejši različici, datirani na konec 4. in začetek 5. st. (Atlante 84). Oblika afriške sigilate Hayes 61 se pojavlja v *t. i.* proizvodnji D1 in D2, kar pri naših odlomkih zaradi slabe ohranjenosti premaza ne moremo določiti. Ta oblika je znana tudi z naših najdišč. Najdemo jo na Rodiku (Vidrih Perko 1997b, sl. 1: 12; 2: 48; 3: 49), v Štanjelu (Vidrih Perko 1997a, fig. 5: 7), na Kučarju (J. Dular, Ciglencečki, A. Dular 1995, 147, 238, 239, *t. 79*: 9; 80: 14), na Hrušici (Giesler 1981, *t. 34*: 5-10; 35: 3,4) in v Emoni (Vidrih Perko 1992, *t. 2*: 5), če naštejemo le nekatere.

Odlomek ustja skodele ali pokrova (*t. I*: 12) sodi med afriške izdelke brez premaza in ga natančneje ne moremo prišteti k nobeni znanih oblik. Najverjetneje je iz istega obdobja kot obravnavani skodeli.

K afriški proizvodnji sodi tudi odlomek ravne dna z nakazano nogo krožnika na *t. I*: 19. Glede na fakturo in debelino ostenja ga smemo prišteti k pozni proizvodnji C (Atlante 59), ki je značilna in pogosta v istem času kot prejšnji obliki in je neredko zastopana tudi na naših najdiščih, npr. Ledine (Osmuk 1985-1987, *t. 6*: 17,18,21).

K običajni namizni keramiki lokalne proizvodnje sodita le dva odlomka. Prvi je odlomek pokončnega ustja s trikotno odebeljenim robom vrčka, drugi pa del trakastega ročaja iste ali podobne posode (*t. I*: 20,17,28).

Med grobim kuhinjskim posodjem so zastopani odlomki ustij, ostenij in ravno dno loncev, pokrova in skodele (*t. I*: 13-16,21-25).

Med konične skodele ali krožnike z navznoter zavihanim ustjem in odebeljenim robom sodi odlomek na *t. I*: 13. K sorodni obliki konične skodele ali pokrova sodi tudi odlomek na *t. I*: 15.

Tovrstno posodje se oblikovno navezuje neposredno na zgodnejši izredno priljubljen krožnik z ravnim dnom, vendar se tako kot enoročajni vrči šele v poznem obdobju začne pojavljati med grobo sivo hišno keramiko (Mikl-Curk 1973, 894).

Podobne oblike so običajne med keramiko Hrušice (Giesler 1981, *t. 45*: 21-26); med drugim jo

najdemo tudi na Ledinah (Osmuk 1985-1987, *t. 7*: 11).

Odlomek polkroglaste latvice z izvihanim ustjem sodi prav tako k sivi hišni keramiki (*t. I*: 14) in ji kljub preprosti obliki nismo našli analogij.

Odlomki izvihanih ustij (*t. I*: 16,21-24) loncev z ravnim dnom (*t. I*: 25) se pojavljajo neokrašeni ali z okrasom poševnih vrezov in kaneliranja v pasovih (*t. I*: 21). Dva odlomka ostenja lonca sta okrašena z široko vrezano valovnico na polju vodoravnega metličanja (*t. 2*: 7,16).

Izvihana ustja s posnetimi ali rahlo profiliranimi robovi loncev so značilna za pozno obdobje. Analogije zlahka najdemo med poznoantičnim gradivom Hrušice (Giesler 1981, *t. 46*: 9-29), Ledin (Osmuk 1985-1987, *t. 5*: 9-14), Martinj Hriba (Leben, Šubic 1990, *t. 10*; 11; 12: 205-222) in Križne gore (Urleb 1974, *t. 38*; 39: 1-8), Rodika (Vidrih Perko 1997b, sl. 1: 14-17), Predloke (Boltin-Tome 1989-1990, *t. 1*; 2) in mnogih drugih.

Okras vrezov in poševnega kaneliranja v pasovih je običajen za celotno antično obdobje, vendar časovno manj občutljiv. Zelo podoben motiv srečamo na loncih s Hrušice (Giesler 1981, *t. 47*: 15). Več pozornosti pa moramo nameniti okraševanju z vrezano valovnico, ki se pojavlja šele na keramiki iz zadnje četrtine 4. st., značilno pa je predvsem za 5. in 6. st. (Rodriguez 1997, 154), ko se pojavlja večtrajno, najraje v polju vrezanih vodoravnih linij (Boltin-Tome 1989-1990, *t. 1*; 2). Na poznih primerkih se neredko pojavlja okras valovnice tudi na notranjem robu ustja (Boltin-Tome 1989-1990, *t. 1*; 3; Cunja 1996, *t. 35*: 372).

Med gradivom iz Šmarate sta ohranjena dva odlomka ostenja lonca z okrasom vrezane valovnice v polju vodoravnega metličanja (*t. 2*: 7,16), ki pa ne kaže značilnosti najkasnejšega večtrajnega okrasa.

Med keramičnimi odlomki je tudi drobec ramena oljenke afriške proizvodnje (*t. 2*: 1) le negotovo pripisan obliki Atlante VIII (Atlante 194), značilni za 4. in 5. st. (Atlante 195).

Oljenke afriške proizvodnje in njihovi posnetki so znane tudi iz že naštetih najdišč, npr. Hrušice (Giesler 1981, *t. 44*: 5-7,10-11), Emone (Plesničar-Gec 1983, *t. 33*: 11; 37: 3) in Predjame (Korošec 1956, *t. 15*: 1-4), vendar je gradivo kljub istovrstnosti zaradi slabe ohranjenosti le težko primerljivo.

Med najdbami močno prevladujejo odlomki amfor, ki jih je v skupnem številu kar 26. Že na prvi pogled izstopa njihova značilna afriška faktura (Freed 1995, 164), opečnato rdeča, raskava, trdo žgana glina s številnimi belimi primesmi in velikokrat z ostanki kremasto belega premaza na površini (Freed 1995, 165).

Med odlomki ustij so med oblikami zastopane cilindrične amfore poznega obdobja ((Freed 1995, 167), natančneje oblika Keay 25 (Keay 1984, 184-212), varianta C in S (Keay 1984, 194 in 197; Bonifay, Piéri 1995, 95; Freed 1995, 169).

Odlomka ustij na *t. 2:* 2-4 se po rekonstruiranemu premeru in obliki zavihanega roba ujema z varianto C (Ostia 4, fig. 142-145), datirano med 4. in sredino 5. st. (Keay 1984, 194; sl. 78: 10-14; Bonifay, Piéri 1995, 97). Odlomki ustij na *t. 2:* 18-20 se ujema z varianto S iz istega obdobja (Keay 1984, 197; sl. 83: 3-9).

Ustje na *t. 2:* 2 sodi najverjetneje k spatejonu oblike Keay 26, variante B (Keay 1984, 212; Ostia 4, 165), ki je značilna za 4. in zgodnje 5. st. (Keay 1984, 215; Freed 1995, 169).

Odlomka ustij na *t. 2:* 8,9 se še najbolj približata obliki Keay 33 (Keay 1984, sl. 97: 4), značilni za zgodnje 5. st. (Keay 1984, 231), vendar se lahko pojavlja tudi kasneje.

Ustje na *t. 2:* 10 je značilno za obliko Keay 35 B, ki sodi med velike poznicilindrične amfore (Keay 1984, sl. 101: 8; Murialdo 1993-1994, 216), značilne za čas med sredjo 5. in poznim 6. st., v sredini 5. st. pa velja za najpogostejšo obliko med afriškimi amforami (Bonifay, Piéri 1995, 98). Dobro je datirana tudi z depositno najdbo v Scholi Praeconum med l. 430 in 440 (Whitehouse et al. 1982, sl. 10: 138).

Eni od različic istega tipa smemo verjetno pripisati tudi ustje na *t. 2:* 17, opredeljeni v isti čas (Keay 1984, 235).

K oblikam poznih cilindričnih amfor sodi morda tudi odlomek ustja *t. 2:* 18, vendar je določitev zaradi neznatnosti odlomka negotova. Morda sodi k obliki Keay 25 C ali S, ujema se tudi z obliko Keay 38, datirano od 4. do sredje 5. st. (Keay 1984, 247, sl. 105).

Ustja male amfore na *t. 2:* 11 ni bilo moči natančneje prepoznati. Glede na fino svetlorjavo sljudnato fakturo sodi najverjetneje h kateri vzhodnosredozemskih proizvodnj.

Ostali odlomki, stebričasti zatiči in ročaji lečastega preseka (*t. 2:* 5,6,12-15,22-29) sodijo k izrazitimi odlomkom poznih cilindričnih amfor in spatejonov afriške proizvodnje (Keay 1984, sl. 31: 9,10,13,14).

Najbližje sorodno gradivo najdemo na Rodiku, kjer srečamo istovrstne cilindrične amfore (Vidrih Perko 1997b, sl. 2: 23-25) in spatejone (sl. 2: 26 in 28-31). Iz Gledance na Štanjelu poznamo odlomke amfore oblike Keay 25 S in spatejona oblike Keay 26 F (Vidrih Perko 1997a, fig. 5: 15,17), skupaj z oblikami afriške sigilate iz poznega 4. in prve polovice 5. st. (Vidrih Perko 1997a, fig. 5: 1-

7). Tovrstne afriške amfore so znane še iz Povirja (Osmuk 1976; Vidrih Perko 1997a, fig. 8: 4-6), Križne gore (Urleb 1974, t. 40: 5-7), Predjame (Korošec 1956, t. 19:2), Bilj (Vidrih Perko 1994, t. 2: 6-8; 3: 5), ne pa tudi z Ledin in s Hrušice.

Amfori na *t. 2:* 10 in 17 sta domnevno tunizijskega izvora in sta najverjetneje služili za transport olja (Bonifay, Piéri 1995, 98), kar pripisujejo tudi za amfore oblike Keay 38.

Tudi cilindrične amfore oblike Keay 25 so najverjetneje služile za prevoz olivnega olja, vendar so včasih najdeni v njih tudi ostanke ribjih omak (Keay 1984, 193). Spatejoni so največkrat služili za prevoz vina, včasih pa so izpričani tudi ostanke garuma in drugih živil (Keay 1984, 215; Manacorda 1977, 220).

Četudi neštevilno, je keramično gradivo iz Šmarate zelo izpovedno. Pomenljiv je velik delež transportnega posodja, t. j. amfor, kjer povsem prevladuje afriška proizvodnja.

Amfore oblike Keay 25 in 26 so običajne za čas od 4. do sredje 5. st., med njimi pa so tudi oblike Keay 33, 35 in domnevno 38, značilne za čas okoli sredje 5. st. Podobno gradivo poznamo s Križne gore, Predjame, Rodika, Povirja, Štanjela in Bilj. Poznano pa je tudi nekaj istočasnih keramičnih depositov z zelo podoben sestavo, tako npr. iz Arlesa (Cognes, Leguilloux, Brien-Poitevin 1991, 206). Med gradivom Hrušice in Martinj hriba so oblike naštetih amfor skoraj popolnoma odsotne.

Med fino posodje sodijo odlomki afriške sigilate, različni oblike Hayes 61B in nedoločena oblika skleda ali pokrova, ki imajo do nerazpoznavnosti uničen premaz ali pa sodijo k slabši proizvodnji brez premaza. Fina keramika sodi na konec 4. ter začetek 5. st. in časovno dobro sovpadajo z amforami.

Tudi siva kuhinjska keramika se z oblikami izvihanih in včasih rahlo profiliranih ustij dobro ujema s sorodno keramiko bližnjih istodobnih najdišč na Hrušici in Martinj Hribu, na Rodiku in Ledinah. Zelo pomemben je pojav okrasa valovnice, ki govori v prid kasnejši dataciji, pa vendar ne tako pozni, kot je npr. keramika s Predloke in Kapucinskega vrta v Kopru.

Prav tako moramo omeniti odsotnost glazirane posodja, ki je značilno za najdišča 4. st., npr. Hrušico in Martinj Hribu, in pogosto v plasteh poznoantične Emone. Med šmaratskim gradivom ga ne zasledimo. Iste ugotovitve veljajo tudi za gradivo Štanjela in Rodika (Vidrih Perko 1997a; Vidrih Perko 1997b).

Med keramičnim gradivom Šmarate prevladuje importirano, predvsem transportno posodje. Med lokalnimi izdelki prevladuje groba kuhinjska ke-

ramika z oblikami, ki so v zgodnejših obdobjih sicer običajne med proizvodnjo namiznega posodja, npr. skledami in krožniki. Delež grobe keramike je nižji od deleža amfor, namizno posodje pa je komajda zastopano.

Če torej primerjamo omenjena najdišča, potem so jasno opazne razlike predvsem v zastopnosti transportnega posodja, značilnega za prvo polovico 5. st. Pomembno je predvsem rodiško gradivo, dobro datirano z oblikami afriške sigilate, npr. z odlomkom, okrašenim z žigom delfinčka (Vidrih Perko 1997b, sl. 3: 51; Hayes, motiv št. 179 e, Hayes 1972, 259).⁴ Gradivo Šmarate se povsem približuje Rodiku, Štanjelu in zgodnejšemu gradivu s Predloke (Boltin-Tome, v pripravi za tisk).

Glede na očitno prevlado afriškega transportnega posodja v časovno zelo omejenem obdobju

med koncem 4. in sredino 5. st. (Ciglencčki 1997, 193) smemo trditi tudi za Šmarato, da je ležala v sklopu poznoantičnih strateških postojank, dobro oskrbovanih s afriškimi prehrabnenimi izdelki, značilnimi za *annonno* (Vidrih Perko 1997b, 350).

Perko

Zahvale

Izkopavalki Šmarate arheologinji Mehtildi Urleb se za nasvete in pomoč pri objavi arheoloških predmetov najlepše zahvaljujemo.

Hvala tudi Idi Murgelj in študentki Nataši Čepe za risarsko pomoč in oblikovanje tabel.

Dr. Jani Horvat se zahvaljujemo za pazljivo branje prispevka in za vse nasvete.

- ATLANTE, *Atlante delle forme ceramiche I. Ceramica fine romana nel bacino mediterraneo*. - Enciclopedia dell'arte antica, classica e orientale, Roma 1981.
- BARCOCZI, L. 1988, *Pannonische Glasfunde in Ungarn*. - *Studia Archaeologica* 9.
- BOLTIN-TOME, E. 1989-1990, Valovnica na keramiki iz Predloke. - *Hist. Arch.* 20-21, 128 ss.
- BONIFAY, M. in D. PIÉRI, 1995, Amphores du Ve au VIIIe s. a Marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu. - *Jour. Rom. Arch.* 8, 94 ss.
- CIGLENEČKI, S. 1985, Potek alternativne ceste Siscia - Akvileja na prostoru zahodne Dolenjske in Notranjske v času od 4. do 6. stoletja. - *Arh. vest.* 36, 255 ss.
- CIGLENEČKI, S. 1994, Höhenbefestigungen als Siedlungsgrundeinheit der Spätantike in Slowenien. - *Arh. vest.* 45, 239 ss.
- CIGLENEČKI, S. 1997, Strukturiranost poznorimske poselitve Slovenije. - *Arh. vest.* 48, 191 ss.
- CUNJA, R. 1996, *Poznorimski in zgodnjerednjeveški Koper. Arheološko izkopavanje na bivšem Kapucinskem vrtu v letih 1986-1987 v luči drobnih najdb 5. do 9. stoletja*. - Koper.
- COGNES, G., M. LEGUILLOUX in F. BRIEN-POITEVIN 1991, Un dépotoir de l'antiquité tardive dans le quartier de l'esplanade a Arles. - *Rev. arch. Narb.* 24, 201 ss.
- DESCHMANN, K. 1887, *Laibacher Wochenblatt*, 27. 8. 1887 (poročilo).
- DRACHOTOVÁ, O. in G. URBÁNEK 1991, *Europäisches Glas*. - Praha.
- DULAR, J., S. CIGLENEČKI in A. DULAR 1995, *Kučar*. - Opera Instituti archaeologici Sloveniae 1.
- FOLLMANN-SCHULZ, A.-B. 1988, *Die römischen Gläser aus Bonn*. - *Beih. d. Bonner Jb.* 46.
- FOY, D. in M. BONIFAY 1989, Éléments d'évolution des verreries de l'antiquité tardive a Marseille d'après les fouilles de la Bourse. - *Rev. arch. Narb.* 22, 289 ss.
- FREED, J. 1995, The late series of Tunisian cylindrical amphoras at Carthage. - *Jour. Rom. Arch.* 8, 155 ss.
- FRIEDHOF, U. 1977, Beigaben aus Glas in Körpergräbern des späten 3. und des 4. Jahrhunderts. Ein Indiz für den sozialen Status des Bestatteten? - *Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte* 22, 37 ss.
- GIESLER, U. 1981, Die Kleinfunde. - V: *Ad Pirum (Hrušica). Spätromische Passbefestigung in den Julischen Alpen*, Münch. Beitr. z. Vor- u. Frühgesch. 31, 51 ss.
- GOETHERT-POLASCHEK, K. 1977, *Katalog der römischen Gläser des Rheinischen Landesmuseums Trier*. - Trierer Grabungen und Forschungen 9.
- HAYES, J. W. 1972, *Late Roman Pottery*. - London.
- HAYES, J. W. 1980, *Supplement to Late Roman Pottery*. - London.
- HARDEN, D. B. 1988, Glas mit bunten Flecken und Nuppen; Glas mit aufgelegtem Dekor. - V: *Glas der Caesaren*, 101 ss, Milan.
- ISINGS, C. 1957, *Roman Glass from Dated Finds*. - *Archaeologia Traiectina* 2.
- KEAY, S. J. 1984, *Late Roman Amphorae in Western Mediterranean. A typology and economic study: the Catalan evidence*. - *BAR Int. Ser.* 196.
- KOROŠEC, J. 1956, *Arheološke ostaline v Predjami*. - *Razpr.* 1. razr. SAZU 4/1.
- LEBEN, F. in Z. ŠUBIC 1990, Poznoantični kastel Vrh Brsta pri Martinj Hribu na Logaški planoti. - *Arh. vest.* 41, 313 ss.
- MACKENSEN, M. 1993, *Die spätantiken Sigillata- und Lampen-Töpferei von El Mahrine (Nordtunesien)*. - Münch. Beitr. z. Vor- und Frühgesch. 50.
- MANACORDA, D. 1977, Anfore. - V: *Ostia* 4, 117 ss.
- MANDELJC, J. 1889, Stari trg pri Ložu. - V: *Logaško okrajno glavarstvo*, 72 ss.
- MIKL-CURK, I. 1973, Zapažanja o temni rimski kuhinjski lončeni posodi v Sloveniji. - *Arh. vest.* 24, 883-900.
- MIKL-CURK, I. 1976, *Poetovio* 1. - *Kat. in monogr.* 13.
- MURIALDO, G. 1993-1994, Anfore tardoantiche nel Finale (VI-VII secolo). - *Riv. St. Lig.* 59 s, 213 ss.
- OSMUK, N. 1976, Nove antične najdbe v Povirju. - *Goriški letnik* 3, 70 ss.

⁴ M. Mackensen dvomi v Hayesovo klasifikacijo in prišteva motiv delfina k stilu D, ki se pojavlja šele po l. 440. Avtorju se iskreno zahvaljujem za opozorilo! Glej tudi Mackensen 1993.

- OSMUK, N. 1985-1987, Rimskodobna arhitektura na Ledinah v Novi Gorici. - *Goriški letnik* 12/14, 79 ss.
- OSMUK, N. 1997, Ajdovščina - Castra. Forschungsstand 1994. - *Arh. vest.* 48, 119 ss.
- OSTIA 4 - A. Carandini, C. Panella, *Le Terme dell'Nuotatore*. - *Studi Misc.* 23, 1977.
- PEČNIK, J. 1904, Lož - Čubar. - *Izv. Muz. dr. Kr.* 14, 187 ss.
- PETRU, P. in S. PETRU 1978, *Neviodunum*. - Kat. in monogr. 15.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1983, *Starokrščanski center v Emoni*. - Kat. in monogr. 21.
- RODRIGUEZ, H. 1997, Die Zeit vor und nach der Schlacht am Fluvius Frigidus (394 n.Chr.) im Spiegel der südostalpinen Gebrauchskeramik. - *Arh. vest.* 48, 153 ss.
- TERMINI STORTI, A. R. 1994, Una produzione vetraria taridoantica a Sevegliano (agro di Aquilicia). - *Aquil. Nos.* 64, 209 ss.
- URLEB, M. 1960, Šmarata. - *Var. spom.* 7, 294 ss.
- URLEB, M. 1968, Križna gora in okolica v antiki. - *Arh. vest.* 19, 473 ss.
- URLEB, M. 1974, *Križna gora pri Ložu*. - Kat. in monogr. 11.
- URLEB, M. 1975, Šmarata. - V: *ANSI*, 155.
- URLEB, M. 1977, Loška dolina in okolica v davni. - *Notranjski listi* 1, 16 ss.
- VIDRIH PERKO, V. 1992, Afriška sigilata v Emoni. - *Arh. vest.* 43, 93 ss.
- VIDRIH PERKO, V. 1994, *Poznoantične amfore v Sloveniji*. - Neobjavljena disertacija, Ljubljana.
- VIDRIH PERKO, V. 1997a, Some late Roman ceramic finds from the Slovenian Karst region. - *Acta Rei Cret. Rom. Faut.* 35, 249 ss.
- VIDRIH PERKO, V. 1997b, Rimskodobna keramika z Ajdovščine pri Rodiku. - *Arh. vest.* 48, 1997, 341 ss.
- VOMER-GOJKOVIČ, M. 1996, Grobišče pri Dijaškem domu v Rabeljči vasi na Ptuj. - *Ptuj. zbor.* 6/1, 229 ss.
- VOMER-GOJKOVIČ, M. 1997, Poznorimski grobovi z grobišča pri Dijaškem domu v Rabeljči vasi na Ptuj. - *Arh. vest.* 48, 301 ss.
- WHITEHOUSE, D., G. BARKER, R. REECE in D. REESE 1982, The Schola Praeconum I: The Coins, Pottery, Lamps and Fauna. - *Pap. Brit. Sch. Rome* 37, 53 ss.

The Late Roman Site of Šmarata

Summary

The archaeological site of Šmarata, situated at the edge of the Lož plain (*Loško polje*), was discovered already in the previous century. Roman walls and graves were discovered in the vicinity of the baroque church of Romanesque origins during the 19th century, and stone slabs with inscriptions were transported to the Snežnik castle (Pečnik 1904, 188; Mandeljc 1889, 73 ff; Deschmann 1887; Urleb 1975, 155).

The article discusses the archaeological material finds that M. Urleb excavated in the vicinity of the church (fig. 1) in 1957 for the Notranjski Museum in Postojna. While she determined that the church is situated upon Roman foundations, the material finds were positioned in mixed up layers (Urleb 1960, 294 ff; Urleb 1968, 473 ff; Urleb 1977, 26 ff).

Two metal finds are of particular significance: an iron spear point (pl. 1: 5) and an iron flint striker (pl. 1: 4). Similar spear points are known from Hrušica (Ciglencečki 1994, pl. 1: 19) and from Sv. Lambert below Pristava above Stična (Ciglencečki 1985, 260 pl. 7: 83). The flint striker with a swiveled handle is depicted on the allegorical painting of fire by the 16th century painter, G. Arcimbold. The metal finds cannot be chronologically determined. The remaining finds in the same layer as the metal finds, as well as certain analogies, imply that the metal finds could also be of later origins.

The fragments of glass are an olive green colour with a slight yellowish tint; the glass is of high quality. A fragment of a shallow semicircular bowl (pl. 1: 8) can be attributed to the Isings 116 form (Isings 1957, 143), or the Trier 15a form (Goethert-Polaschek 1977, 28) from the second half of the 4th century (Goethert-Polaschek 1977, 349). It has many applicable analogies from Emona (Plesničar-Gec 1983, 143, pl. 26: 4-7), Drnovo (Petru-Petru 1978, pl. 25: 17) and Ptuj (Vomer-Gojkovič 1997, pl. 3: 7). Variations with indents upon their bodies are known from Ptuj (Mikl-Curk 1976, pl. 4: 4; Vomer-Gojkovič 1996, pl. 21: 33) and Emona (Plesničar-Gec 1983, pl. 27: 13, 15; 28: 19), as well as in Trier (Goethert-Polaschek 1977, pl. 25: b; 33: 70), Köln (Friedhof 1977, fig. 1: 5; 7: 3) and Bonn (Follmann-Schulz, pl. 51: 458, 459; 52: 460-462). The same types of dishes are known also from among

the products from the glazier's workshop in Sevegliano (Termini Storti 1994, 219, Fr. 7, 8), dated to the middle of the 4th and the beginning of the 5th centuries (Termini Storti 1994, 209). They are characteristic for phase 1 at the Bourse site in Marseille (Foy, Bonifay 1989, fig. 1: 13-21), and they are dated to the second half of the 4th and the beginning of the 5th centuries (Foy, Bonifay 1989, 290).

The semicircular goblet of the Isings 96 form, or the Trier 49a form (Isings 1957, 113; Goethert-Polaschek 1977, 50), with a curved, straightly cut off and polished rim (pl. 1: 7), is attributed to one of the most widely diffused forms, familiar between the middle of the 3rd and the beginning of the 5th centuries (Harden 1988, 102). Numerous such goblets were found in Emona (Plesničar-Gec 1983, pl. 24: 1, 2, 7) Ptuj (Vomer-Gojkovič 1997, pl. 4: 1; 6: 2) and Martinj Hrib (Leben, Šubić 1990, pl. 5-8), as well as in Köln (Friedhof 1977, fig. 1: 12), Trier (Goethert-Polaschek 1977, pl. 16: i; 18: e; 22: o) and in Hungary (Barkoczi 1988, pl. 7: 77, 78).

The fragment of the straightly cut and polished rim (pl. 1: 7) probably appertained to a shallow bowl or a tall cone-shaped lamp. The fragment of a two-handed phial (pl. 1: 6) made of transparent olive green glass and dark blue glass handles could possibly be attributed to products from the Rhineland and eastern Mediterranean glazier workshops from the second half of the 3rd and 4th centuries (Harden 1988, 105; Cat. 73, 74).

Fragments of pruned goblets made of transparent, bluish glass, characteristic of the 13th and 14th centuries, were also found among the material (Drahotová, Urbánek 1991, 28).

The glass vessels from Šmarata reveal characteristics of Late Roman glazier production from the 4th and beginnings of the 5th centuries.

Three fragments of African red ware are among the earthenware. Two rim fragments of a bowl on pl. 1: 10, 11 appertain to the Hayes 61 form (Hayes 1972, 100-107), or more precisely to the Waagé 1948, IX, 831 form (Atlante pl. 34: 5) and the Jodin Ponisch 1960, fig. 5 form (Atlante pl. 35: 5). The bowl is characteristic for the time between 320 to the

end of the 4th century and the beginning of the 5th century; a later version of this form continues to appear all through to the middle of the 5th century (Hayes 1972, 107; Atlante 84). This form was also found at Rodik (Vidrih Perko 1997b, fig. 1: 12; 2: 48; 3: 49), Štanjel (Vidrih Perko 1997a, fig. 5: 7), on Kučar (J. Dular, Ciglencečki, A. Dular 1995, 147, 238, 239, pl. 79: 9; 80: 14), Hrušica (Giesler 1981, pl. 34: 5-10; 35: 3,4) and in Emona (Vidrih Perko 1992, pl. 2: 5).

The fragment of an rim of a dish or a lid (*pl. 1: 12*) is an African red ware lacking further classifications. The fragment of a flat base of a plate (*pl. 1: 19*), with a foot indicated, appertains to the late C production (Atlante 59) from the same time period; it is often represented at our sites as well, such as at Ledine (Osmuk 1985-1987, pl. 6: 17,18,21).

Fragments of a jug and a band-handle (*pl. 1: 17,20,28*) constitute tableware pottery of local production.

Grey kitchenware consists of fragments of rims, walls and the flat bases of vessels, lids and bowls (*pl. 1: 13-16,21-25*). The cone-shaped bowl or plate on *pl. 1: 13,15* first appears among grey kitchenware pottery no sooner than during the late period, as in Emona (Mikl-Curk 1973, 894), on Hrušica (Giesler 1981, pl. 45: 21-26), and Ledine (Osmuk 1985-1987, pl. 7: 11).

Vessels with outwardly curved rims with brushed off or slightly profiled edges are characteristic for the late period and are known from Hrušica (Giesler 1981, pl. 46: 9-29), Ledine (Osmuk 1985-1987, pl. 5: 9-14), Martinj Hrib (Leben, Šubic 1990, pl. 10; 11; 12: 205-222) Križna gora (Urleb 1974, pl. 38: 39: 1-8), Rodik (Vidrih Perko 1997b, fig. 1: 14-17), Predloka (Boltin-Tome 1989-1990, pl. 1: 2) and many others.

Pottery decorated with incised waves (*pl. 2: 7,16*) appears during the last quarter of the 4th century and is characteristic especially during the 5th and 6th centuries (Rodríguez 1997, 154; Boltin-Tome 1989-1990, pl. 1: 2; Cunja 1996, pl. 35: 372).

A fragment of an oil lamp of African production (*pl. 2: 1*) is unreliably attributed to the Atlante VIII form (Atlante 194) from the 4th and 5th centuries (Atlante 195); many analogies exist for it from Hrušica (Giesler 1981, pl. 44: 5-7,10,11), Emona (Plesničar-Gee 1983, pl. 33: 11; 37: 3) and Predjama (Korošec 1956, pl. 15: 1-4).

Fragments of amphorae are predominant. The majority indicate African production (Freed 1995, 164-165).

Cylindrical amphorae (*pl. 2: 2-4*) of the Keay 25 type (Keay 1984, 184-212), variations C and S (Keay 1984, 194 and 197; Bonifay, Piéri 1995, 95; Freed 1995, 169), from the late period (Freed 1995, 167) are also represented. Variation C (Ostia 4 form, 142-145) is dated to the span between the 4th and the middle of the 5th centuries (Keay 1984, 194, fig. 78: 10-14; Bonifay, Piéri 1995, 97). The fragment depicted on *pl. 2: 18-20*, variation S according to Keay (Keay 1984, 197, fig. 83: 3-9), is also dated to the same period.

The rim shown on *pl. 2: 2* is most likely attributed to the spatheons of the Keay 26 type, variation B (Keay 1984, 212; Ostia 4, 165), which is characteristic during the 4th and early 5th centuries (Keay 1984, 215; Freed 1995, 169).

The rim fragments depicted on *pl. 2: 8,9* correspond quite well with the Keay 33 type (Keay 1984, fig. 97: 4), which are characteristic during the early 5th century (Keay 1984, 231) and later.

The rims shown on *pl. 2: 10,17* are attributed to the late Keay 35 B type of large cylindrical amphorae (Keay 1984, fig. 101: 8; Murialdo 1993-1994, 216), characteristic for the

period between the middle of the 5th and the late 6th centuries. It represents one of the most frequent forms of African amphorae in the middle of the 5th century (Bonifay, Piéri 1995, 98); they are also known at Schola Praeconum (Whitehouse, Barker, Reece, Reese 1982, fig. 10: 138).

The fragment of the rim depicted on *pl. 2: 18* is unreliably attributed to the Keay 25 type, variation C or S, although it also corresponds with the Keay 38 type, and is dated from the 4th to the middle of the 5th centuries (Keay 1984, 247, fig. 105).

The rim of a small amphora on *pl. 2: 11* is not classified, although its fabric indicates that it could be attributed to one of the eastern Mediterranean types of production.

Fragments of handles and conical toe are also attributed to the cylindrical amphorae (*pl. 2: 5,6,12-15,22-29*), although they lack any further precise classifications (Keay 1984, fig. 9,10,13,14).

Similar material was found at Rodik (Vidrih Perko 1997b, fig. 2: 23-26 and 28-31), Štanjel (Vidrih Perko 1997a, fig. 5: 15,17), Povir (Osmuk 1976; Vidrih Perko 1997a, fig. 8: 4-6), Križna gora (Urleb 1974, pl. 40: 5-7), Predjama (Korošec 1956, pl. 19: 2) and Bilje (Vidrih Perko 1994, pl. 2: 6-8; 3: 5), although not at Ledine and Hrušica.

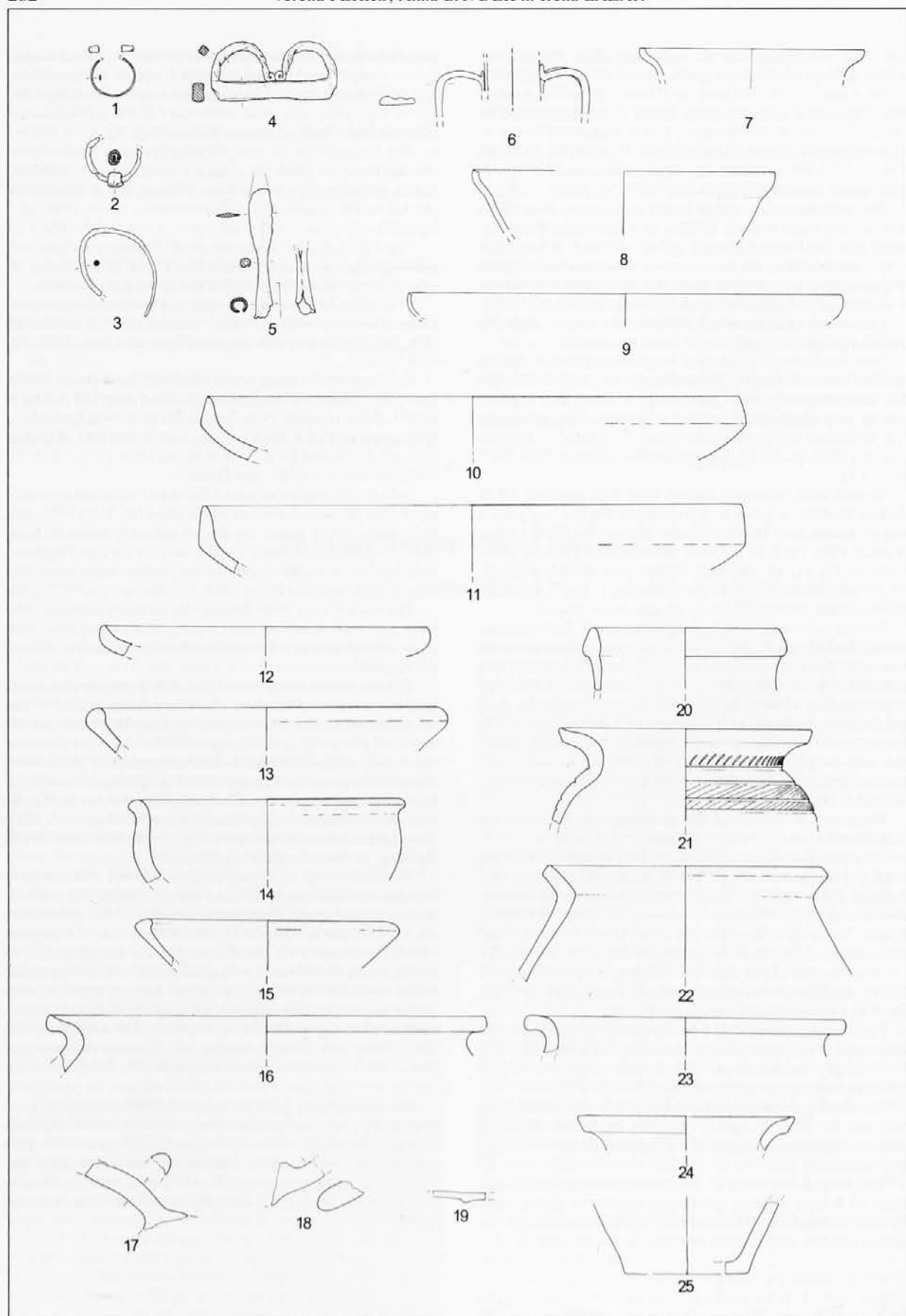
Cylindrical amphorae are of Tunisian origin and probably served for the transportation of oil (Bonifay, Piéri 1995, 98), the remains of fish sauces are also occasionally detected (Keay 1984, 193). Spatheons were usually used for transporting wine, although the remains of garrum and other victuals are also occasionally detected (Keay 1984, 215; Manacorda 1977, 220).

The pottery ware from Šmarata bares much evidence. The large portion of transport ware is particularly significant, such as the amphorae, which were predominantly elements of African production.

The amphorae of the Keay 25 and 26 types are characteristic for the period between the 4th and the middle of the 5th centuries; among these are also the Keay 33, 35 and possibly also 38 types which are characteristic for the period around the middle of the 5th century. Similar material is also known from Križna gora, Predjama, Rodik, Povirje, Štanjel and Bilje, while material of a very similar composition is in the deposit from Arles (Cognes, Leguilloux, Brien-Poitevin 1991, 206). The amphorae correspond chronologically well with the African sigillata, as does the grey kitchen ware.

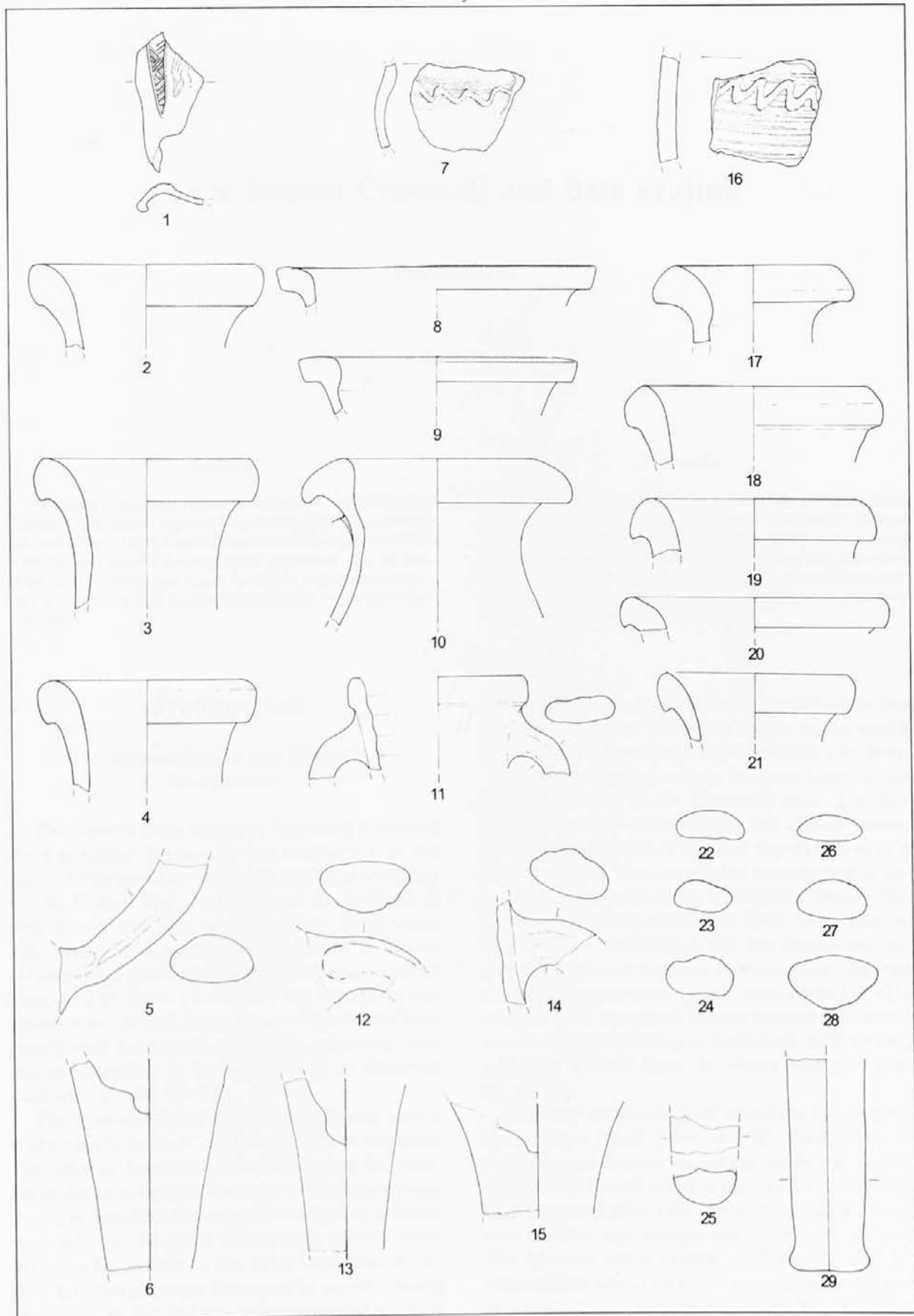
The percentage of coarse pottery is lower than the percentage of amphorae, while table ware is scarcely represented. A comparison of the discussed sites reveals that differences are evident particularly in the representation of transport ware characteristic for the first half of the 5th century. The Rodik material is of special significance as it is reliably dated based upon the represented forms of African sigillata, such as the fragment decorated with a stamp of a dolphin (Vidrih Perko 1997b, fig. 3: 51; Hayes, motif no. 179 e, Hayes 1972, 259). There are definite similarities between the material from Šmarata and the material from Rodik, Štanjel and the earlier material from Predloka (Boltin-Tome, in print).

The indisputable predominance of African transport ware during the restricted period between the end of the 4th century and the middle of the 5th century (Ciglencečki 1997, 193) corroborates that Šmarata constituted one of the Late Roman strategic outposts, well supplied with African alimentary products so characteristic for an *annona* (Vidrih Perko 1997b, 350).

T. 1: Šmarata. 1,2 bron; 3 kovina; 4,5 železo; 6-9 steklo; ostalo keramika. M. = 1:3.

Pl. 1: Šmarata. 1,2 bronze; 3 metal; 4,5 iron; 6-9 glass; the rest is pottery. Scale = 1:3.

T. 2: Šmarata. Vse keramika. M. = 1:3.
 Pl. 2: Šmarata. All pottery. Scale = 1:3.